

HANDLEIDING

TOPS: Taxonomy of Problematic Social Situations

September 2015

Auteurs:

J. J. Roest

A. L. Dekker

V. S. L. van Miert

S. de Valk

F. Bekken

G. H. P. van der Helm

Inleiding

Theoretische uitgangspunten

Een groot deel van de jongeren die in de jeugdzorg behandeld wordt (zowel met als zonder een LVB) wordt gekenmerkt door een vijandige sociale informatieverwerking (Brand & Van der Hurk, 2008). Dit veroorzaakt dat ze niet in staat zijn om adequaat op sociale probleemsituaties te reageren. Het is echter niet zo dat deze jongeren in alle sociale situaties onaangepast gedrag vertonen. Onderzoek naar sociale interacties bij kinderen met gedragsstoornissen heeft aangetoond dat bepaalde sociale situaties, onafhankelijk van het al dan niet hebben van gedragsproblemen, problematisch zijn voor kinderen (Matthys et al., 2001; Goldfried & D'Zurilla, 1969). Dat betekent ook dat niet alle sociale situaties problematisch zijn voor kinderen. Er is geen reden om aan te nemen dat dit bij jongeren anders zou zijn. Daarom is het wenselijk om situaties te kunnen onderscheiden die problematisch zijn voor jongeren, in dit geval jongeren die in de jeugdzorg behandeld worden.

Onderzoek van Matthys en collega's (2001) naar de genoemde sociale probleemsituaties toont het belang aan van een analytische en situatiegerichte benadering van probleemgedrag. Wanneer de gevonden resultaten worden gebruikt voor nader onderzoek naar soortgelijke sociale situaties een behandelsetting is het van groot belang om de daar geboden specifieke sociale context in acht te nemen. Omdat de jongeren vaak in groepsverband behandeld worden is het heel waarschijnlijk dat ze dagelijks met sociale probleemsituaties te maken hebben. Jongeren kunnen bijvoorbeeld in het nadeel komen doordat hun *peers* geen verstandelijke beperking hebben en ze tevens niet weten om te gaan met de beperkingen van het leven met een licht verstandelijke beperking. Daarnaast is er vaak sprake van een sterke onderlinge competitie tussen de jongeren en jongeren met een licht verstandelijke beperking moeten daarom leren omgaan met sociale nadeelsituaties. Ook in de samenleving zullen ze moeten omgaan met hun beperking en leren dat ze rekening moeten houden met elkaar en elkaar moeten helpen en steunen wanneer de situatie daar om vraagt. Daarnaast zullen ze moeten leren omgaan met de autoriteit van anderen en de regels die gelden in onze samenleving.

Het is voor het professionele handelen in de jeugdzorgpraktijk belangrijk om inzicht te krijgen in de diverse te onderscheiden aspecten van het sociaal functioneren van jongeren in de context van de jeugdzorg.

Opbouw van de schalen

Een meetinstrument dat onderscheid maakt tussen sociale probleemsituaties is de Taxonomy of Problematic Social Situations (TOPS). De TOPS maakt onderscheid tussen vier soorten probleemsituaties. De vier sociale probleemsituaties die vervat zijn in de vragen van de TOPS zijn onderscheidend voor de sociale ontwikkeling van kinderen. De eerste factor, *in het nadeel zijn* (8 items), verwijst naar situaties waarbij bijvoorbeeld de jongere buiten gesloten wordt. De tweede factor, *omgaan met competitie* (5 items), kijkt naar de wijze waarop jongeren het vinden om samen te spelen en hoe ze omgaan met verliezen en winnen. De derde factor, *accepteren en bieden van hulp* (3 items), kijkt naar situaties waarbij kinderen hulp moet vragen maar ook wanneer het hulp kan bieden aan een leeftijdsgenoot. De vierde factor, is het *accepteren van autoriteit en regels* (6 items). Deze schaal vraagt naar de mate waarin jongeren regels en gezag van volwassenen. De antwoorden zijn op een Likert-schaal met vijf antwoordmogelijkheden (oplopend van 1 = helemaal niet van toepassing, 3 = er tussen in, tot 5 = helemaal wel van toepassing). De vragenlijst is eenvoudig te scoren en te interpreteren, een hogere score betekent meer problemen met sociale probleemsituaties en vaak een negatieve (vijandige) reactie op deze probleemsituaties. Een lagere score duidt op het beter om kunnen gaan met sociale probleemsituaties en minder disfunctioneel gedrag (agressie) vanuit de beleving van de jongere.

In het nadeel zijn

De schaal bestaat uit 8 items: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8. Een voorbeelditem: 'Als ik niet mee mag doen, word ik boos'.

Omgaan met competitie

De schaal bestaat uit 5 items: 9, 10, 11, 12 en 13. Een voorbeelditem: 'Als iemand anders vaak van mij wint, houd ik er mee op'.

Accepteren en bieden van hulp

De schaal bevat 3 items: 14, 15 en 16. Een voorbeelditem: 'Als ik mij rot voel en een ander vraagt wat er is, zeg ik niet wat er aan de hand is'.

Accepteren van autoriteit en regels

Deze schaal bestaat uit 6 items: 17, 18, 19, 20, 21 en 22. Een voorbeelditem: 'Als ik van iemand iets nodig heb, pak ik dat gewoon'.

Ontwikkeling van de TOPS

Uitgangspunt bij het ontwikkelen van een instrument om sociale vaardigheden was de Nederlandse vertaling van de TOPS door Matthys et al. De door Matthys en collega's (2001) in het Nederlands vertaalde TOPS bestond uit de genoemde vier schalen en omvatte 18 items. Voor dit onderzoek werden alle items uit de vertaalde TOPS vragenlijst opnieuw geformuleerd teneinde gebruik voor zelfrapportage. De naam van de vragenlijst werd veranderd in TOPS-A (adolescentversie).

Een voorbeeld van een dergelijke herformulering is: 'Wanneer leeftijdsgenoten merken dat dit kind anders is dan schreeuwt hij' (vertaalde TOPS) werd 'Als anderen zeggen dat ik de verkeerde kleren aan heb dan geef ik ze gewoon een grote mond'. Analyses toonden aan dat de TOPS een uitstekende validiteit en betrouwbaarheid bezat en een onaangepaste reactie op een sociale probleemsituatie samenhang met directe en indirecte agressie. Tevens werd gevonden dat een positieve omgeving samenhang met minder sociaal onaangepast gedrag en minder agressie (Van der Helm et al., 2011). Verder werd van de TOPS-A een ambulante en residentiele versie gemaakt en is onderzocht of de vragenlijst ingevuld kon worden door jongeren met een licht verstandelijke beperking. Ook is er een variant van de vragenlijst gericht op de klassensituatie.

Valideringsonderzoek

Van der Helm en collega's (2012) hebben de betrouwbaarheid van de TOPS-vragenlijst onderzocht in een groep van 128 jongeren die verbleven in Jeugdzorg^{Plus} instellingen. Tijdens dit onderzoek is bewijs gevonden voor een goede interne consistentie van de vier schalen en de TOPS totaalscore. De Cronbach's alpha (α) is hiervoor als uitkomstmaat gebruikt.

In het nadeel zijn	$\alpha > .77$
Omgaan met competitie	$\alpha > .77$
Accepteren en bieden van hulp	$\alpha = .69$
Accepteren van autoriteit en regels	$\alpha > .77$
TOPS Totaal	$\alpha = .90$

Tevens is bewijs gevonden voor een goede constructvaliditeit van de TOPS. Dit bewijs werd gevonden in een confirmatieve factoranalyse op basis van de vier schalen en de TOPS totaalscore gevormd zijn.

Fit-maten:

- ChiKwadraat(186) = 200.413, $p = .000$
- RMSEA = 0.032
- CFI = .976
- TLI = .970

Afname en scoring

Aanwijzingen voor afname

- De vragenlijst is geschikt om periodiek, een aantal keer per jaar, af te nemen bij jongeren vanaf 14 jaar
- Het is aan te raden dat een medewerker van de groep (of de klas) bijtijds bij de jongeren aankondigt dat er iemand langs komt om een vragenlijst in te laten vullen.
- De vragenlijst wordt bij voorkeur individueel afgenomen in een rustige ruimte. De jongere krijgt de ruimte om de vragen individueel in te vullen, maar indien er vragen zijn is begeleiding in de buurt.
- Leg uit wat het doel is van het onderzoek en dat er geen foute antwoorden bestaan. Alles wat de jongere invult is goed.
- Leg uit dat de groepsleiding (of de docent) de uitkomsten van het onderzoek niet te zien krijgt. De resultaten zijn dus anoniem.
- Reken per afname op 15 minuten.

Referentiegegevens

Op basis van gegevens afkomstig van vijf verschillende instellingen ($n = 240$) voor Justitiële (twee instellingen) en Jeugdzorg^{Plus} (drie instellingen) zijn percentielscores berekend, welke een indicatie geven van wat een lage, gemiddelde of hoge score is. De percentielscores op schaalniveau worden tevens in tabel 1 weergegeven. Als richtlijn voor een lage, gemiddelde of hoge score, wordt de grenswaarde van het 25^e en het 75^e percentiel gehanteerd. Bijvoorbeeld: voor de schaal In het nadeel zijn behoort een score onder de 1.50 tot de laagste 25% binnen de onderzochte populatie. Een score van 2.75 op deze schaal behoort tot de 25% hoogste scores. Geadviseerd wordt om bij het rapporteren van scores, aan de hand van onderstaande tabel aan te geven in welk kwartiel deze vallen. Verschillen tussen de gemiddelden worden berekend door middel van Cohen's d (Cohen, 1992). Een online programma om dit te doen is te vinden op <http://www.uccs.edu/lbecker/>. Een Excel-bestand om deze berekeningen te maken is beschikbaar via het lectoraat residentieële jeugdzorg.

Schaal	M	SD	25 ^e Percentiel	50 ^e Percentiel	75 ^e Percentiel
In het nadeel zijn	2.20	.91	1.50	2.00	2.75
Omgaan met competitie	1.61	.87	1.00	1.20	1.80
Accepteren en bieden van hulp	2.57	1.06	1.67	2.33	3.00
Accepteren van autoriteit en regels	1.88	.83	1.17	1.67	2.29
TOPS Totaalscore	2.02	.73	1.47	1.91	2.41

Literatuur

- Brand, E. F. J. M., & Van den Hurk, A. A. (2008). *10 jaargangen PIJ-ers: Kenmerken en Veranderingen*. Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Goldfried, M. R., & D'Zurilla, T. J. (1969). A behavioral-analytic model for assessing competence. In C. Spielberger (Ed.), *Current topics and community psychology, 1* (pp. 151-196). New York, NY: Academic Press.
- Matthys, W., Cuperus, J. M., Maassen, G. H., & Van Engeland, H. (2001). The assessment of the situational specificity of children's problem behaviour in peer-peer context. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 42*, 413-420.
- Van der Helm, G. H. P., Matthys, W., Moonen, X., Giesen, N., Van der Heide, E. S., & Stams, G. J. J. M. (2012). Measuring Inappropriate Responses of Adolescents to Problematic Social Situations in Secure Institutional and Correctional Youth Care: A Validation Study of the TOPS-A. *Journal of Interpersonal Violence, 28*, 1579-1595.
- Van der Helm, G. H. P., Van Genabeek, M., Stams, G. J. J. M., & van der Laan, P. H. (2011). Violence in youth prison: the role of group climate and personality. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 23*, 23-39.

Bijlage 1: TOPS-vragenlijst voor de leefgroepsituatie en klassensituatie

Vragenlijst

CODE:

Onderzoek: Sociale probleemsituaties

Contactpersoon Hogeschool Leiden:
Telefoon: 0648133745

Peer van der Helm
e-mail: helm.vd.p@hsleiden.nl

Toelichting: In het kader van onderzoek aan Hogeschool Leiden en de Universiteit van Amsterdam onderzoeken wij wat de rol is sociale probleemsituaties bij de behandeling binnen de instelling.

Wij vragen je de onderstaande lijst zo goed mogelijk in te vullen. De vragen zijn meerkeuzevragen, die beantwoord kunnen worden door het hokje aan te vinken dat volgens jou het beste van toepassing is.

Neem de tijd om de vragen en de antwoordcategorieën door te lezen. Bij de beantwoording van de vragen is de eerste indruk meestal de beste. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

De beantwoording van de vragen vraagt circa 10 minuten van je tijd.

De gegevens van het onderzoek worden anoniem verwerkt.

Indien je vragen hebt kun je contact opnemen met bovenstaande onderzoeker. Bij voorbaat dank voor je medewerking!

Hogeschool Leiden en Universiteit van Amsterdam
Zernikedreef 11
2333 CK Leiden

TOPS-A

- 1 = Helemaal niet van toepassing
 2 = Een beetje niet
 3 = Er tussen in
 4 = Een beetje wel
 5 = Helemaal wel van toepassing

	Wat doe jij op de groep als...	<i>Helemaal niet van toepassing</i>	<i>Een beetje niet</i>	<i>Er tussen in</i>	<i>Een beetje wel</i>	<i>Helemaal wel van toepassing</i>
1.	Als anderen zeggen dat ik verkeerde kleren aan heb, geef ik ze gewoon een grote mond.	1	2	3	4	5
2.	Ik geef een duw als een ander voor zijn beurt gaat.	1	2	3	4	5
3.	Als ik niet mee mag doen, word ik boos.	1	2	3	4	5
4.	Ik ga uit mijn dak als een ander per ongeluk iets van mijn spullen laat vallen.	1	2	3	4	5
5.	Ik pest keihard terug als ik gepest word.	1	2	3	4	5
6.	Ik wil slaan als iemand mij boos aankijkt.	1	2	3	4	5
7.	Ik word boos als de regels op de groep onduidelijk zijn.	1	2	3	4	5
8.	Als mijn spullen door anderen worden afgepakt, ga ik vechten.	1	2	3	4	5
9.	Ik vind het moeilijk samen met anderen een spel te spelen.	1	2	3	4	5
10.	Ik krijg vaak ruzie als ik met anderen een spel speel.	1	2	3	4	5
11.	Als iemand anders vaak van mij wint, houd ik er mee op.	1	2	3	4	5
12.	Als iemand beter is dan ik, dan speelt hij vals.	1	2	3	4	5
13.	Als ik win, zeg ik dat de ander een loser is.	1	2	3	4	5
14.	Als ik mij rot voel en een ander vraagt wat er is, zeg ik niet wat er aan de hand is.	1	2	3	4	5
15.	Als iemand anders iets goed doet, zeg ik er niks van.	1	2	3	4	5
16.	Als een ander zich rot voelt, is dat zijn/haar probleem.	1	2	3	4	5
17.	Als ik van iemand iets nodig heb, pak ik dat gewoon.	1	2	3	4	5
18.	Als een groepsleider iets wil zeggen, praat ik er gewoon doorheen als ik zin heb.	1	2	3	4	5
19.	Als ik lang moet wachten tot ik iets krijg, dan pak ik het vaak gewoon.	1	2	3	4	5
20.	Als er geen groepsleider is, ga ik anderen pesten.	1	2	3	4	5
21.	Als de groepsleider weg is van de groep, doe ik wat ik wil.	1	2	3	4	5
22.	Als de groepsleider met mij wil praten, houd ik mijn mond.	1	2	3	4	5

TOPS-A

- 1 = Helemaal niet van toepassing
 2 = Een beetje niet
 3 = Er tussen in
 4 = Een beetje wel
 5 = Helemaal wel van toepassing

	Wat doe jij in de klas als...	<i>Helemaal niet van toepassing</i>	<i>Een beetje niet</i>	<i>Er tussen in</i>	<i>Een beetje wel</i>	<i>Helemaal wel van toepassing</i>
1.	Als anderen zeggen dat ik verkeerde kleren aan heb, geef ik ze gewoon een grote mond.	1	2	3	4	5
2.	Ik geef een duw als een ander voor zijn beurt gaat.	1	2	3	4	5
3.	Als ik niet mee mag doen, word ik boos.	1	2	3	4	5
4.	Ik ga uit mijn dak als een ander per ongeluk iets van mijn spullen laat vallen.	1	2	3	4	5
5.	Ik pest keihard terug als ik gepest word.	1	2	3	4	5
6.	Ik wil slaan als iemand mij boos aankijkt.	1	2	3	4	5
7.	Ik word boos als de regels in de klas onduidelijk zijn.	1	2	3	4	5
8.	Als mijn spullen door anderen worden afgepakt, ga ik vechten.	1	2	3	4	5
9.	Ik vind het moeilijk samen met anderen een spel te spelen.	1	2	3	4	5
10.	Ik krijg vaak ruzie als ik met anderen een spel speel.	1	2	3	4	5
11.	Als iemand anders vaak van mij wint, houd ik er mee op.	1	2	3	4	5
12.	Als iemand beter is dan ik, dan speelt hij vals.	1	2	3	4	5
13.	Als ik win, zeg ik dat de ander een loser is.	1	2	3	4	5
14.	Als ik mij rot voel en een ander vraagt wat er is, zeg ik niet wat er aan de hand is.	1	2	3	4	5
15.	Als iemand anders iets goed doet, zeg ik er niks van.	1	2	3	4	5
16.	Als een ander zich rot voelt, is dat zijn/haar probleem.	1	2	3	4	5
17.	Als ik van iemand iets nodig heb, pak ik dat gewoon.	1	2	3	4	5
18.	Als een docent iets wil zeggen, praat ik er gewoon doorheen als ik zin heb.	1	2	3	4	5
19.	Als ik lang moet wachten tot ik iets krijg, dan pak ik het vaak gewoon.	1	2	3	4	5
20.	Als er geen docent is, ga ik anderen pesten.	1	2	3	4	5
21.	Als de docent uit de klas is, doe ik wat ik wil.	1	2	3	4	5
22.	Als de docent met mij wil praten, houd ik mijn mond.	1	2	3	4	5